

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ЯК ПРЕДМЕТ КОМПЛЕКСНОГО НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

*Яблуновська К.О.,
асистент кафедри
методики професійного навчання
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, Україна*

Великий стрибок глобалізації спричинює як позитивні зрушення, так і негативні зміни, особливо в навколишньому середовищі. Саме тому за умов необхідності збереження екологічної безпеки на належному рівні постає наукова проблема визначити екологічну безпеку як предмет комплексного наукового дослідження. Тривале накопичення знань про взаємозв'язки людини і навколишнього середовища, а також про фактори, здатні порушити систему цих взаємозв'язків, призвело до стрибка, результатом якого повинно було стати усвідомлення екологічної безпеки як цілісного явища.

Особливість комплексу наук, що досліджують проблему екологічної безпеки, обумовлену специфікою самого феномену екологічної безпеки, його різнобічним характером, внутрішньо суперечним, органічно пов'язаним з усіма найважливішими сферами життєдіяльності людства. З'явившись і розвиваючись як продукт взаємодії природних і соціальних процесів, він вимагає до себе уваги з боку природничих, технічних та суспільних наук. Однак ця досить широка типологія наук вже не охоплює всю проблему екологічної безпеки. Крім вказаних, вона є також предметом дослідження багатьох інших наук. Безперечно, проблема екологічної безпеки це, перш за все:

соціальна проблема, оскільки мова йде про такі наслідки антропогенної діяльності, які мають яскраво виражений соціальний характер і загрожують умовам життєдіяльності суспільства;

природничо-наукова проблема, так як вона торкається суттєвим чином і в усе більших масштабах процесів, що протікають в біосфері;

виробничо-технічна проблема, оскільки вона стосується виробничої діяльності, пов'язаної з негативними змінами в навколишньому середовищі;

сільськогосподарська проблема, тому що від її вирішення залежить сільськогосподарське виробництво;

медична проблема, пов'язана зі здоров'ям людей;

проблема військових наук, оскільки вона може бути використана як засіб військовополітичного тиску.

Найважливішою функціональною ознакою наук, які входять в соціально-екологічний комплекс, на думку Л. Юрченко [1], є їх зв'язок, що полягає в поєднанні трьох видів взаємодії, взаємодія наук з об'єктивною дійсністю або з тим реальним об'єктом, котрий вони досліджують; взаємодія наук з практичною діяльністю, спрямованою на перетворення навколишнього середовища і досягнення екологічної безпеки; взаємодія наук між собою в процесі пізнання можливостей і реального створення екологічної безпеки. Соціально-екологічний

комплекс наук представляє собою відповідну систему, націлену на дослідження і досягнення екологічної безпеки.

Взаємодія наук, покликаних вирішувати екологічну проблему, відбувається в єдиному "просторово-часовому середовищі", і вихід тієї чи іншої науки за межі цього "середовища" відділяє її від решти наук цього комплексу і віддаляє від проблеми. Ця взаємодія представляє собою дещо більше, ніж просте складання результатів, одержаних кожною наукою окремо. Тут виражений ефект особливих властивостей, коли сукупність, взята як система, як свого роду цілісність, виявляється неоднакова з арифметичною сумою її складових. Коли говорять про взаємодію наук, то виділяють дві тенденції, які в умовах науковотехнічної та інформаційної революції знайшли своє особливо яскраве вираження, - диференціацію та інтеграцію наук. Але зрозуміло, що взаємодія їх цим не обмежується. Вона включає поряд з інтеграцією та диференціацією також і їх взаємовплив, перехід одних наук в інші, становлення та розвиток нових суміжних наук, створення окремих зв'язків між науками, "містків" або цілих комплексів наук, поєднаних однією загальною проблемою або загальним об'єктом дослідження, втрату тією чи іншою наукою окремих проблем, аспектів, зв'язків, спроби захоплення предмету одних наук іншими, становлення тієї чи іншої науки домінуючою в даному комплексі, або, навпаки, втрата свого домінуючого положення і таке інше. Процес взаємодії наук, що відбувається в соціально-екологічному комплексі, знаходить своє досить чітке відображення у взаємодії понять.

Екологічна безпека являє собою своєрідну соціоприродну і наукову реальність, дослідження якої повинно проводитись з допомогою відповідного методологічного інструментарія. Його необхідно визначити і пристосувати до дослідження. Основними інструментами, відібраними для такого дослідження, є методологічні підходи. Звичайно, вони не існують самі по собі, незалежно від об'єкта і предмета дослідження, але абстрактно можна виділити деякі з них як засоби, які доцільно було б використати в процесі дослідження.

Зауважимо, що в самому розумінні методологічних підходів немає чіткості. Одні й ті ж, по суті, засоби пізнання називаються підходами, іноді методами, іноді принципами. Найбільш близькими за своїми ознаками виявляються підходи і методи наукового пізнання.

Методологічний підхід передбачає деякий первинний етап, що передує основній частині дослідження [2]. Виявити необхідні підходи стосовно до проблеми екологічної безпеки - це значить не тільки здійснити попередній етап дослідження, але і визначити характер екологічної небезпеки, що, в свою чергу, стає важливою передумовою практичних дій по її подоланню.

Підхід може перейти в метод у процесі подальшого дослідження, а метод - у методуку. Проблема екологічної безпеки за своєю природою не може бути віднесена тільки до сфери природознавства або до сфери суспільствознавства, так як вона охоплює складний комплекс взаємозв'язків людини та оточуючої її природи. Внаслідок цього, такого класу дослідження не може обмежуватись одним яким-небудь підходом; передбачається використання різноманітних підходів таким чином, щоб вони могли відображати різні сторони цієї проблеми.

У методологічному інструментарії дослідження екологічної небезпеки значна роль належить загальнонауковим підходам. Особливістю цих підходів є їх загальнонаукова придатність. Загальнонауковий рівень дослідження проблеми екологічної безпеки передбачає розгляд тих її сторін і зв'язків, що як загальні моменти відображаються в різних науках, які досліджують дану проблему. Одним з таких підходів є моделювання. Для прогнозування екологічної безпеки суттєве значення має розгляд моделей у системі взаємозв'язків суспільства та навколишнього середовища. Такі моделі, зосереджуючи увагу на негативних моментах цієї системи, відіграють застерігаючу і активізуючу роль, так як мобілізують науку, громадськість та державні органи на подолання тенденцій, що ведуть до послаблення екологічної безпеки. Екологічне моделювання, виходячи з конкретних соціально-економічних умов, дає можливість знайти альтернативні підходи і своєчасно запровадити заходи, спрямовані на запобігання негативних екологічних наслідків.

Головним у загальносоціальному методологічному підході є діяльнісний фактор, який дає можливість направити дослідження на саму суть феномену "екологічна безпека". В основі цього підходу лежить методологічно орієнтоване поняття діяльність, що є субстанцією соціальної форми руху матерії. Використання загальносоціальних підходів зумовлено дослідженням загальних моментів соціальної сторони екологічної проблеми. Завдяки їм у методологічний інструментарій дослідження проблеми екологічної небезпеки включаються засоби соціального пізнання, а сама проблема, в її соціальних параметрах, постає як предмет наукового дослідження.

Таким чином в процесі дослідження екологічної безпеки виявлено, що поряд з загальними моментами виявляються особливості різних методологічних підходів, зумовлені їх специфікою у визначенні та застосуванні. Будучи абстрактними відносно матеріалу конкретної науки і отримуючи таким чином відносну самостійність, методологічні підходи проте не можуть існувати зовні області їх конкретного застосування, вимушені кожен раз поринати в предметну сферу тієї науки, в руслі якої реалізуються найкращим чином.

Бібліографічний список:

1. Юрченко Л.І. Екологія / Л.І. Авраменко // Навчальний посібник «Екологія». – К.: «Видавничий дім «Професіонал», Центр учбової літератури, 2009. – 304 с.
2. Зорина Л.Я. Дидактические аспекты естественнонаучного образования: Монография. – М.: Изд-во РАО, 1993. – 163 с.